

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาใช้แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงพรรณนา เป็นการวิจัยเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการจัดการไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึก ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดที่จะศึกษาให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึก เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการ การจัดการไม้พื้ของชุมชนบ้านห้วยลึก และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการไม้พื้อย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านห้วยลึก โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการศึกษา ดังนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา
- 3.3 เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากร ได้แก่ ครัวเรือนในชุมชนหมู่บ้านห้วยลึก ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 53 ครัวเรือน รวมประชากร 292 คน จำแนกเป็นประชากรเผ่ามูเซอ จำนวน 20 ครัวเรือน มีประชากร 117 คน และประชากรชนเผ่าลีซอ จำนวน 33 ครัวเรือน มีประชากร 175 คน โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพราะต้องการผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้มีบทบาทหน้าที่ในการจัดหาไม้พื้ในครัวเรือน โดยกำหนดให้ตัวแทนครัวเรือนละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 53 คน และตัวแทนองค์กรที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 58 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) โดยจำแนกเป็น

1. ประชากรตัวอย่างที่ได้จากการคัดเลือกจากตัวแทนครัวเรือนของชนเผ่ามูเซอและชนเผ่าลีซอ แบบเจาะจง จำนวน 53 คน ประกอบด้วย

1.1 ผู้อาวุโสชนเผ่าละ 1 คน ผู้นำทางศาสนาชนเผ่าละ 1 คน ปราชญ์ชาวบ้านชนเผ่าละ 1 คน และผู้นำชนเผ่า ชนเผ่าละ 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 8 คน

1.2 ตัวแทนครัวเรือนชนเผ่ามูเซอ และเผ่าลีซอ ที่ใช้ประโยชน์จากไม้พิน จำนวน 45 คน เป็นตัวแทนครัวเรือนนอกเหนือจากผู้ให้ข้อมูลหลักในข้อ 1.1

1.3 กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน ผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าวข้างต้น ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชน เนื่องจากหมู่บ้านห้วยลึกเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านห้วยไคร้ หมู่ที่ 5 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

2. องค์กรหรือหน่วยงานรัฐและเอกชนภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง 3 คน

3. องค์กรหรือหน่วยงานรัฐและเอกชนภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง 2 คน

ในกรณีที่มีการอ้างอิงถึงบุคคลภายนอกชุมชน มีการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อยืนยันว่าข้อมูลที่ได้มีความเที่ยงตรงที่สุด

3.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

1. ด้านเอกสารทางวิชาการ ผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยใช้เป็นกรอบในการศึกษาชุมชน ในลักษณะข้อมูลเบื้องต้นจาก จปฐ. ข้อมูลพื้นฐานชุมชนจากกองกิจการบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง ข้อมูลจากวิทยานิพนธ์และการค้นคว้าแบบอิสระที่เกี่ยวข้องไว้เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลเอกสารและการสนทนากับผู้มีความรู้และประสบการณ์เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมจากที่มีอยู่และตรวจสอบเอกสารข้อมูลไปด้วย

2. ด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชนเผ่า กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ กลุ่มสมาชิกในชนเผ่ามูเซอ และเผ่าลีซอ ที่ใช้ประโยชน์จากไม้พิน องค์กรหรือหน่วยงานรัฐและเอกชนภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง และองค์กรหรือหน่วยงานรัฐและเอกชนภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีการนัดหมาย พูดคุย และเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการสอบถาม คำถามแต่ละข้อผู้ศึกษาได้ตั้งประเด็นที่จะศึกษา และได้ใช้ข้อมูลหลายๆ ด้านประกอบกัน เพื่อให้ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลที่เป็นจริงและครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.3 เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงพรรณนา โดยใช้เครื่องมือในการศึกษา 2 ประเภทคือ

1. แบบสอบถาม ใช้สำหรับการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ปริมาณการใช้ไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนของชุมชนบ้านห้วยลึก ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์จากไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก

2. แบบสัมภาษณ์ ใช้สำหรับการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 รูปแบบและกระบวนการในการจัดการไม้พินของชุมชนบ้านห้วยลึก และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการจัดการไม้พินอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านห้วยลึก

ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่เป็นความจริงในชุมชนที่ศึกษา ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ ผู้ศึกษาใช้วิธีการเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โดยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปด้วยดีในขณะทำการศึกษา ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย

1. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยผู้ศึกษาได้สร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การที่เลือกแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำคัญ เพื่อต้องการข้อมูลที่จะนำไปตั้งประเด็นและทราบข้อมูลส่วนที่เป็นรายละเอียดและตรวจสอบข้อมูล

2. การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ ผู้ศึกษาได้ตั้งประเด็นคำถามจากการที่พูดคุยสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และประเด็นสำคัญในการศึกษาค้นคว้านี้เพื่อต้องการข้อมูลในระดับลึก ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชนเผ่า กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ กลุ่มสมาชิกในชนเผ่ามูเซอและเผ่าลีซอ ที่ใช้ประโยชน์จากไม้พิน องค์กรหรือหน่วยงานรัฐและเอกชนภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องและองค์กรหรือหน่วยงานรัฐและเอกชนภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง เป็นบุคคลเป้าหมายในการให้ข้อมูล

3. การสังเกต ได้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ควบคู่กันไปตลอดการศึกษา โดยเข้าร่วมในการประชุมเป็นบางครั้งที่สามารถเข้าร่วมโดยจะมีสมาชิกแจ้งให้ทราบจากการพูดคุย นัดหมาย กลุ่มประชาชนและสมาชิก

4. การสนทนากลุ่ม โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ในการศึกษา โดยการจัดสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชนเผ่า กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ กลุ่มสมาชิกในชนเผ่ามูเซอ และเผ่าลีซอ ที่ใช้ประโยชน์จากไม้พิน

องค์กรหรือหน่วยงานรัฐและเอกชนภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง และองค์กรหรือหน่วยงานรัฐและเอกชนภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนด้วยตนเองและมีการวางแผนวิธีการดำเนินการรวบรวมข้อมูลไว้เป็นขั้นตอนดังนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้ศึกษาได้สร้างความคุ้นเคยและเข้าสู่ชุมชนซึ่งผู้ศึกษาได้มีความคุ้นเคยกับ กลุ่มผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชนเผ่ากลุ่มสมาชิกในชนเผ่ามูเซอ และเผ่าลีซอ ผู้ศึกษาได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการเข้ามาทำการศึกษา และการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้ จากโครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านห้วยลึก จึงทำให้การสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนเป็นไปได้โดยง่ายและสะดวก

2. การกำหนดเป้าหมาย ในการศึกษาครั้งนี้ มุ่งที่จะทำความเข้าใจในประเด็นของการใช้ประโยชน์จากไม้พิน รูปแบบและกระบวนการจัดการไม้พิน และแนวทางการจัดการไม้พินอย่างยั่งยืน ในพื้นที่หมู่บ้านห้วยลึก ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องจำแนกออกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ประชากรอย่างที่ได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง 2) องค์กรหรือหน่วยงานรัฐและเอกชนภายในชุมชนที่เกี่ยวข้อง และ 3) องค์กรหรือหน่วยงานรัฐและเอกชนภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้อง

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในการสังเกตจากสภาพพื้นที่วิถีชีวิตของคนในชุมชน สิ่งสำคัญคือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้แก่ การเข้าร่วมประชุม เข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้ และเข้าร่วมพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมของท้องถิ่น เช่น ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่หรือ การกินวอ

4. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในการดำเนินการสัมภาษณ์นั้น จะต้องมีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของภาคสนามก่อน แล้วนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของการทำการศึกษา เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลใดบ้างที่สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ได้ครอบคลุมทั้งหมด หลังจากนั้นจึงได้กำหนดหัวข้อที่ใช้ในการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล พูดคุยกับบุคคลหรือกลุ่มต่างๆ ที่ได้ระบุไว้แล้วในกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งทำการตรวจสอบข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ซ้ำในประเด็นเดียวกันด้วยคำถามต่าง ๆ กับบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

5. การสนทนากลุ่ม ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่มในการศึกษาครั้งนี้ด้วย โดยจัดกลุ่มสนทนากับ กลุ่มผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชนเผ่า กลุ่มสมาชิกในชนเผ่ามูเซอ และเผ่าลีซอ การร่วมแสดงความคิดเห็น และทัศนคติอย่างเปิดเผยและจริงใจ เครื่องมือนี้ผู้ศึกษาจะใช้ภายหลังจากได้ทำการสัมภาษณ์ การสังเกตมาแล้วพอสมควร

3.5 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ให้ความสำคัญกับประเด็นของการศึกษาในครั้งนี้ โดยยึดหลักว่าข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมานั้นต้องมีความสมบูรณ์ ครบถ้วน ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และสามารถตอบปัญหาของการศึกษาได้ชัดเจน สมบูรณ์ และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่ทำการศึกษาข้อมูล การบันทึกข้อมูลที่รวบรวมได้อย่างเป็นระบบโดย

- ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมควบคู่กับการซักถามสัมภาษณ์ หากข้อมูลตรงกันก็จะถือได้ว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง และแยกเป็นหมวดหมู่ ตามประเภทและประเด็นที่ศึกษา เพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

- ด้านข้อมูล ผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่ได้มาซึ่งเป็นบุคคลหลาย ๆ คน แล้วดูว่าข้อมูลที่ได้มานั้น มีประเด็นที่มีความเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ หากข้อมูลที่ได้มานั้น เหมือนกันหรือซ้ำกันผู้ศึกษาถือว่าข้อมูลนั้นมีความน่าเชื่อถือและนำไปวิเคราะห์

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกได้เป็น 2 แบบคือ

1. แบบสอบถาม ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนของชุมชน และข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์จากไม้พื้นของชุมชน ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยอาศัยสถิติ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

2. แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 3 ส่วนตามวัตถุประสงค์การศึกษา คือ ส่วนที่ 1 : ศึกษาการใช้ประโยชน์จากไม้พื้นของชุมชน ส่วนที่ 2: ศึกษารูปแบบและกระบวนการในการจัดการไม้พื้นของชุมชน และ ส่วนที่ 3: ศึกษาแนวทางการจัดการไม้พื้นอย่างยั่งยืน ทำการวิเคราะห์จากข้อมูลเบื้องต้นและจากข้อมูลที่เก็บรวบรวม โดยวิเคราะห์ตลอดเวลาที่เก็บข้อมูลทั้งในภาคสนามและข้อมูลที่ป็นเอกสาร จากนั้นนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และอธิบายข้อมูลตามกรอบแนวคิดทฤษฎีของการศึกษา เพื่อตอบตามขอบเขตเนื้อหาวัตถุประสงค์ และดำเนินการเขียนตามแบบวิทยานิพนธ์และการค้นคว้าแบบอิสระเชิงพรรณนา